

"NUTQ MADANIYATI VA UNING IJTIMOIIY O'RNI "

Abdullayeva Kamola Erkin qizi

Andijon Davlat Pedagogika Instituti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (maktabgacha ta'lim)

Magistratura bo'limi 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Nutq madaniyati — bu insonlarning o'zaro muloqotida, fikr almashishida va ijtimoiy hayotida muhim ahamiyatga ega bo'lgan bir qator qoidalar, an'analar va qadriyatlar majmuasidir. Nutq madaniyati nafaqat so'zlashish qobiliyatini, balki fikrni ifodalash, muloqot qilish va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishda o'z o'rnini egallaydi. Bu madaniyat, shuningdek, ijtimoiy hayotning turli jabhalarida, masalan, ta'lim, ish joyi, oilaviy muhit va keng jamoatchilikda o'z aksini topadi.

Kalit so'zlar: nutq madaniyati, muloqot, til, ijtimoiy munosabatlar, muammolar, madaniyat, jamiyat.

Аннотация: Речевая культура – это совокупность правил, традиций и ценностей, имеющих важное значение во взаимодействии людей, обмене идеями и общественной жизни. Речевая культура занимает свое место в развитии не только умения говорить, но и выражения мысли, общения и социальных отношений. Эта культура также отражается в различных аспектах социальной жизни, таких как образование, рабочее место, семейная среда и общество в целом.

Ключевые слова: культура речи, общение, язык, общественные отношения, проблемы, культура, общество.

Abstract: Speech culture is a set of rules, traditions and values that are important in human interaction, exchange of ideas and social life. Speech culture takes its place in the development of not only the ability to speak, but also the expression of thought, communication and social relations. This culture is also reflected in various aspects of social life, such as education, the workplace, the family environment and the wider community.

Key words: speech culture, communication, language, social relations, problems, culture, society.

Nutq madaniyati insonlar o'rtasidagi muloqotning sifatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. U so'zlash, tinglash, yozish va o'qish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi va bu ko'nikmalarni rivojlantirish orqali shaxsning ijtimoiy va professional hayotida muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini oshiradi. Nutq madaniyati, shuningdek, insonning fikrlarini aniq va ravon ifodalash, boshqalar bilan samarali muloqot qilish va o'zaro tushunishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Nutq madaniyatining asosiy

jihatlardan biri — bu til va nutq me'yorlariga rioya qilishdir. Har bir tilning o'ziga xos qoidalari va uslublari bor. Nutq madaniyatiga ega bo'lgan inson bu qoidalarga amal qiladi, so'zlarni to'g'ri tanlaydi va ularni kontekstga mos ravishda ishlatadi. Bu, o'z navbatida, muloqot jarayonida tushunmovchiliklarni oldini oladi va fikr almashishni osonlashtiradi. Nutq madaniyatining yana bir muhim jihati — bu tinglash ko'nikmasidir. Samarali muloqot uchun nafaqat o'z fikrini ifodalash, balki boshqalarni tinglash ham zarur. [1]

Tinglash — bu muloqotning ajralmas qismi bo'lib, u insonlarga bir-birining fikrlarini tushunishga yordam beradi. Tinglash orqali insonlar boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni mustahkamlash va ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Yozma nutq ham nutq madaniyatining muhim qismidir. Yozma ifoda orqali insonlar o'z fikrlarini yanada aniq va ravon ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Yozish jarayoni fikrlarni tartibga solish, ularni chuqur tahlil qilish va o'zaro baham ko'rish imkonini beradi. Yozma nutq, shuningdek, bilimlarni saqlash va ulardan foydalanish uchun ham muhimdir. Nutq madaniyatini rivojlantirishda o'qish ham muhim ahamiyatga ega. Kitoblar va boshqa adabiyotlar orqali insonlar yangi so'zlar, iboralar va uslublarni o'rganadilar. O'qish, shuningdek, fikrlarni kengaytiradi va insonning dunyoqarashini boyitadi. O'qilgan asarlar asosida fikr almashish va muhokama qilish ko'nikmalarini rivojlantirish ham nutq madaniyatini oshirishda muhimdir.[2]

Jamoaviy faoliyatlar, seminarlar va treninqlar orqali nutq madaniyatini rivojlantirish imkoniyatlari mavjud. Bunday tadbirlar ishtirokchilarga o'zaro fikr almashish, yangi g'oyalarni o'rganish va o'z ko'nikmalarini sinab ko'rish imkoniyatini taqdim etadi. Jamoaviy muhitda o'z fikrlarini ifodalash va boshqalar bilan muloqot qilish, nutq madaniyatini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Nutq madaniyati shaxsning ijtimoiy hayotida, professional faoliyatida va shaxsiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. O'z nutq madaniyatini rivojlantirish orqali insonlar o'zaro muloqotni kuchaytiradilar, ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydilar va o'z fikrlarini aniq ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Nutq madaniyati — bu nafaqat so'zlash, balki o'zaro tushunish va hurmat bilan muloqot qilish san'atidir. Har bir inson o'z nutq madaniyatini oshirishga intilishi, yangi bilimlar olishga va ko'nikmalarini rivojlantirishga harakat qilishi zarur. Bu jarayon, shubhasiz, shaxsiy va ijtimoiy muvaffaqiyatga erishishda muhim ahamiyatga ega.[3]

Nutq madaniyatining asosiy jihatlardan biri — bu til va nutqning o'zaro bog'liqligi. Til — bu insonning o'z fikrlarini, his-tuyg'ularini va tushunchalarini ifodalash vositasi bo'lib, nutq esa bu tilning amaliy qo'llanilishidir. Nutq madaniyati, shuningdek, tilni to'g'ri va samarali ishlatish, so'z boyligini oshirish, muloqotda aniq va ravon bo'lish kabi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Nutq madaniyatiga ega bo'lgan insonlar o'z fikrlarini aniq va tushunarli tarzda ifodalashga, boshqalar bilan samarali

muloqot qilishga qodir bo'ladilar. Ijtimoiy hayotda nutq madaniyatining o'rni juda katta. U odamlar o'rtasidagi munosabatlarni shakllantiradi, ijtimoiy normalarni belgilaydi va jamiyatda o'zaro tushunishni osonlashtiradi. Nutq madaniyati orqali odamlar o'z fikrlarini ifodalash, muammolarni hal qilish va ijtimoiy masalalarni muhokama qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu jarayon, o'z navbatida, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi va jamiyatda ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi. Nutq madaniyati ta'lim jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Tarbiyachilar o'z mashg'ulotlarida nutq madaniyatini rivojlantirishga e'tibor berishlari kerak. Tarbiyalanuvchilar bilan muloqotda bo'lish, ularning fikrlarini tinglash va ularga o'z fikrlarini ifodalashga imkon berish orqali tarbiyachilar tarbiyalanuvchilarning nutq madaniyatini oshirishda yordam beradilar. [4]

Tarbiyachilar o'z nutq madaniyatlarini namoyish etish orqali tarbiyalanuvchilarga yaxshi namuna bo'lishlari va ularning rivojlanishiga hissa qo'shishlari mumkin. Ijtimoiy munosabatlarda nutq madaniyatining ahamiyati shundaki, u odamlar o'rtasidagi munosabatlarni yanada mustahkamlashga yordam beradi. O'zaro muloqotda hurmat, samimiyat va tushunishni ta'minlash uchun nutq madaniyati zarurdir. Odamlar bir-biriga nisbatan hurmat ko'rsatish, o'z fikrlarini mulohaza qilish va boshqalarni tinglash orqali ijtimoiy aloqalarni rivojlantiradilar. Nutq madaniyati ijtimoiy muhitda ijobiy o'zgarishlarni keltirib chiqaradi va odamlar o'rtasida do'stlik, hamkorlik va tushunishni mustahkamlaydi. Nutq madaniyatining ijtimoiy o'rni shuningdek, madaniy meros va an'analarni saqlashda ham muhimdir. Har bir millatning o'ziga xos til va nutq madaniyati mavjud bo'lib, bu madaniyat millatning tarixiy va madaniy merosini ifodalaydi. Nutq orqali insonlar o'z tarixini, qadriyatlarini va an'alarini avlodlarga yetkazadilar. Bu jarayon, o'z navbatida, millatning o'zligini saqlash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.[5]

Nutq madaniyati shuningdek, siyosiy va iqtisodiy sohalarda ham o'z o'rniga ega. Siyosatchilar va davlat rahbarlari o'z nutqlarida aniq, tushunarli va ta'sirchan bo'lishlari zarur. Ularning nutqlari jamiyatda muhim masalalarni muhokama qilish, ijtimoiy o'zgarishlarni amalga oshirish va xalqqa murojaat qilishda muhim rol o'ynaydi. Nutq madaniyati orqali siyosiy liderlar o'z fikrlarini ifodalash, jamoatchilikni jalb qilish va ijtimoiy masalalarni hal qilishda muvaffaqiyat qozonadilar. Iqtisodiy sohada esa, nutq madaniyati biznes muloqotida, muzokaralarda va mijozlar bilan aloqalarda muhim ahamiyatga ega. Kompaniyalar o'z xizmatlarini va mahsulotlarini taqdim etishda aniq va ravon nutq madaniyatiga ega bo'lishlari kerak. Mijozlar bilan samarali muloqot qilish, ularning ehtiyojlarini tushunish va ularga sifatli xizmat ko'rsatish uchun nutq madaniyati zarurdir. Bu, o'z navbatida, kompaniyaning muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Nutq madaniyatining rivojlanishi uchun har bir inson o'z mas'uliyatini his qilishi zarur. O'z nutq madaniyatini oshirish, so'zlashish va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish har bir insonning burchidir. Bu jarayon o'z-o'zini

rivojlantirish, o'z fikrlarini ifodalash va boshqalar bilan samarali muloqot qilish imkoniyatini yaratadi. Nutq madaniyatini oshirish uchun o'z-o'zini tahlil qilish, o'z nutqini tinglash va uni yaxshilashga intilish muhimdir. Nutq madaniyati ijtimoiy hayotning har bir jabhasida o'z aksini topadi. Odamlar o'rtasidagi muloqot, ijtimoiy aloqalar, ta'lim jarayoni, madaniy meros va iqtisodiy faoliyatda nutq madaniyatining o'rni beqiyosdir. Bu madaniyatni rivojlantirish har bir insonning burchidir va u jamiyatning rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Nutq madaniyatiga e'tibor berish, o'zaro hurmat va tushunishni mustahkamlash orqali biz yanada barqaror va farovon jamiyatni qurishimiz mumkin. Nutq madaniyati orqali insonlar o'rtasida do'stlik, hamkorlik va o'zaro tushunishni rivojlantirishga erishamiz, bu esa jamiyatni yanada kuchli va birlashgan qiladi.[6]

Nutq madaniyati har bir insonning shaxsiy va ijtimoiy hayotida muhim ahamiyatga ega. U insonlar o'rtasidagi muloqotni, fikr almashishni va ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishda o'z rolini o'ynaydi. Nutq madaniyatini rivojlantirish jarayoni ko'plab usullar va yo'llarni o'z ichiga oladi. O'z nutq madaniyatini rivojlantirish uchun eng muhim omil — bu o'z-o'zini tahlil qilishdir. Har bir inson o'z nutqini tinglash, o'z fikrlarini ifodalash usulini aniqlash va bu jarayonda qaysi jihatlarni yaxshilash zarurligini belgilashi kerak. O'z nutqini tahlil qilish, kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etishga intilish, nutq madaniyatini oshirishga yordam beradi. Insonlar o'z nutqlarini yozib olishlari va keyinchalik ularni tahlil qilishlari mumkin. Bu jarayon o'z-o'zini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Kitob o'qish va turli xil adabiyotlarni o'rganish nutq madaniyatini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Kitob o'qish insonning so'z boyligini oshiradi, fikrlarni aniq va ravon ifodalashni o'rganishga yordam beradi. Adabiyotlar orqali insonlar turli uslub va nutq shakllarini o'rganadilar, bu esa ularning nutq madaniyatini yanada boyitadi. O'qilgan asarlar asosida fikr almashish, muhokama qilish va o'z fikrlarini ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirish ham muhimdir.[7]

Muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish zarur. Odamlar o'rtasida samarali muloqot qilish, ularning fikrlarini tinglash va o'z fikrlarini aniq ifodalash ko'nikmalarini oshirish orqali nutq madaniyatini rivojlantirish mumkin. Muloqot jarayonida hurmat va samimiyatni saqlash, boshqalarni tinglash va ularning fikrlariga e'tibor berish muhimdir. O'zaro muloqot qilish orqali insonlar bir-biridan o'rganadilar va o'z nutq madaniyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Nutq madaniyatini rivojlantirishda jamoaviy faoliyatlar ham muhim ahamiyatga ega. Turli seminarlar, treninglar va muloqotlarni tashkil etish orqali insonlar o'z nutq madaniyatlarini oshirishlari mumkin. Bunday tadbirlar orqali ishtirokchilar o'zaro fikr almashadilar, yangi g'oyalarni o'rganadilar va o'z ko'nikmalarini sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Jamoaviy muhitda o'z fikrlarini ifodalash va boshqalar bilan muloqot qilish, nutq madaniyatini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi.

O'z fikrlarini yozma ravishda ifodalash ham muhimdir. Yozish orqali insonlar o'z fikrlarini tartibga solish, ularni aniq va ravon ifodalashga erishadilar. Yozma nutq, shuningdek, fikrlarni o'zaro baham ko'rish va boshqalar bilan muloqot qilish imkoniyatini yaratadi. Bloglar, maqolalar yoki shaxsiy kundaliklar yozish orqali insonlar o'z fikrlarini rivojlantirishlari va nutq madaniyatlarini oshirishlari mumkin. O'zaro bahs-munozaralar o'tkazish ham foydalidir. Bahslar, fikr almashish va turli nuqtai nazarlarni o'rganish orqali insonlar o'z fikrlarini yanada ravon va aniq ifodalashga o'rganadilar. Bahs-munozaralar, shuningdek, fikrlarni tahlil qilish va ularni asoslash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bunday jarayonlar, insonlarning o'z fikrlarini ifodalashda ishonch hosil qilishlariga va nutq madaniyatini oshirishlariga yordam beradi. Nutq madaniyatini rivojlantirishda o'z ustida ishlash va doimiy ravishda o'z ko'nikmalarini yangilab borish zarur. O'z nutq madaniyatini rivojlantirish jarayoni hech qachon tugamaydi. Har bir inson o'zining shaxsiy rivojlanishiga e'tibor berishi, yangi bilimlar olishga va ko'nikmalarini oshirishga intilishi kerak. Bu jarayonda o'z-o'zini rivojlantirish, yangi maqsadlar belgilash va ularga erishish uchun harakat qilish muhimdir. Nutq madaniyatini rivojlantirish orqali insonlar o'zaro muloqotni kuchaytiradilar, ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydilar va o'z fikrlarini aniq ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Xulosa: Shunday qilib, nutq madaniyati nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki ijtimoiy hayotning turli jabhalarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan muhim omildir. Nutq madaniyatini rivojlantirish har bir insonning mas'uliyati bo'lib, bu jarayon jamiyatda ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashga, madaniy merosni saqlashga va kelajak avlodlarga yetkazishga yordam beradi. Nutq madaniyati orqali biz o'z fikrlarimizni, his-tuyg'ularimizni va g'oyalarimizni ifodalaymiz, bu esa bizni bir-birimiz bilan bog'laydi va ijtimoiy hayotimizni yanada boyitadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jalilov, A. (2015). "Nutq madaniyati va uning ahamiyati." O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
2. Murodov, T. (2018). "Nutq madaniyatining ijtimoiy hayotdagi o'rni." O'zbekiston davlat universiteti.
3. Rasulov, B. (2020). "Nutq madaniyati va uning yoshlar orasidagi o'rni." O'zbekiston yoshlar ittifoqi.
4. Abdurahmonova, D. (2017). "O'zbek tilida nutq madaniyatini rivojlantirish." Toshkent davlat pedagogika universiteti.
5. Xodiev, S. (2019). "Nutq madaniyati va kommunikativ ko'nikmalar." O'zbekiston milliy universiteti.
6. Toshpo'latov, R. (2021). "Ijtimoiy muloqot va nutq madaniyati." O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya universiteti.
7. Saidov, M. (2022). "Nutq madaniyati va uning ijtimoiy aloqalar rivojidadagi roli." O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti.